

A Feminista Egyesület beadványa Ortutay Gyula miniszterhez ^[1]

A múlt reakciós iskolai és házi nevelési rendszere [...] egyenest mindent elkövetett, hogy a női érdeklődést elvonja a közösségi problémáktól – olvashatjuk a Feminista Egyesület 1947 áprilisában kelt, a Vallás- és Közoktatási Minisztériumhoz intézett beadványában. A dokumentum a nők oktatásának kiszélesítésére és átalakítására tesz javaslatot, hangsúlyozva, hogy mind a család és mind a társadalom életében döntő fontosságú a nők egyéni és közösségi öntudatának megerősítése, a női adottságok érvényesítése.

Bevezetés

A társadalmi egyesületek és szervezetek, illetve az azok által képviselt eszmék számára is korszakhatárt jelentett az 1945-ös év. A Magyarországon korábban tevékenykedő társadalmi szerveződések túlnyomó többsége nem működhetett tovább az új érában, és az általuk képviselt irányvonalat is elutasították.

A korábban baloldalinak minősített egyletek ezzel szemben - kezdetben mindenképp - a korábbihoz képest már szabadabban tudták kifejteni és érvényesíteni elképzeléseiket. Ez utóbbiak közé tartozott a *Feministák Egyesülete*, amely ebben az időszakban már jelentős múltat tekintett vissza. Nem céloim bemutatni az 1904-ben alakult egyesület korábbi tevékenységét, csupán az 1945 utáni tevékenységét összegzem röviden azért, hogy az alább közölt dokumentumok jobban érthetőek legyenek.

A jogszabályok értelmében a világháború után újra kellett engedélyeztetni minden, továbbra is működtetni kívánt szervezetet. A Feministák Egyesülete már 1945-ben is érdemi tevékenységet folytatott, de a hivatalos bejegyzési aktus szükségességére csak 1946-ban figyeltek fel. 1946. november 6-án tartották meg alakuló közgyűlésüket, és hivatalos bejegyzésükre 1947 áprilisában került sor.

Célként ekkor is ugyanazt deklarálták, mint aminek elérésére a század elején megalakultak: a nők politikai és gazdasági egyenjogúsítását. Ezen belül hangsúlyozták - az alig elmúlt háborúra utalva -, hogy az úgynevezett női eszme térhódításától remélik a *béke eszméjének megvalósítását*, mert a nő *szerepére van alkotva*, és ezért békessé teheti a világot. Ahogy pontosan megfogalmazták: „*a női lélek anyaiságát értékesíteni akarjuk közéletünk minden vonatkozásában.*”

A pártpolitizálástól távol kívánták tartani magukat, de fenntartották jogukat arra, hogy beleszóljanak a politikai életbe. Szorgalmazták a nők bevonását a különböző foglalkozásokba, és női bírók, rendőrök, iparfelügyelők, tanfelügyelők stb. alkalmazásának igényét fogalmazták meg.

Tagságukat főleg értelmiségi, középosztálybeli nők alkották. Átlagéletkoruk 59 év volt, és már-már egy baráti kört alkottak, amely számbelileg nem növekedett, sőt, egy idő után az *érzékenykedések* és *sértődések* miatt csökkenni kezdett. A korabeli rendőri jelentések *haladó* baloldali irányzatú nőegyesületeként kategorizálták, amely a nők politikai és társadalmi egyenjogúsítására törekszik. Ellenőrizték pontos működésüket: anyagi alapjukat (tagdíjak, adományok), pénztárkönyvük meglétét, az ülések jegyzőkönyveit és politikai magatartásukat.

Jelentős számú előadást tartottak, amelyeket eleinte népes és magas rangú - baloldali - hallgatóság látogatott, ebből a tevékenységi formából azonban nem tudtak kitorni. A kezdeti sikerek után, 1947-1948 táján működésük hanyatlani kezdett, nem kis mértékben az időközben bekövetkezett jogszabályi átalakulásnak köszönhetően, ami természetesen nem választható el a kialakuló kommunista rendszertől.

A nők helyzete a második világháború után gyökeresen megváltozott. 1945 után a nők megkapták a teljes választójogot, megnyíltak előttük az egyetemek, megszűnt a családjogi reform, rendezték a nyugdíjukat, ezen kívül több olyan új törvény született, amelyek elérésére korábban a nőmozgalmak fejtettek ki agitációt. Ezek a változások nagymértékben szűkítették a radikális nőmozgalom lehetőségeit, és emellett hátrányukra erősödtek meg a már korán jelentkező, különböző hegemonisztikus törekvések. A lényegében kommunista hátterű *Magyar Nők Demokratikus Szövetsége* (MNDSZ), mint *tömegmozgalom*, egyre inkább túlsúlyra tett szert, ráadásul minden állami segítséget is megkapott. Ezen kívül politikai szerepvállalásakor sem törekedett *pártok feletti* szinten mozogni, így a Feminista Egyesületnek nem sok esélye maradt mellette.

Az Egyesületet 1949 októberében oszlatták fel. A Belügyminisztérium az ekkor adott indoklásában kifejtette, hogy a nők egyenjogúsítását és a női munka megóvását a Népköztársaság alkotmánya *minden nő számára* biztosítja, és az *Egyesület célkitűzéseit az MNDSZ megvalósítja*.

A feministák itt közölt - meglehetősen nyakatekert módon megfogalmazott - beadványukat még jóval feloszlásuk előtt, 1947 tavaszán intézték a Vallás- és Közoktatási Miniszterhez, mint a honi oktatáspolitikai legfőbb kialakítójához. Benne számos új, leginkább a nőkre vonatkozó iskolai reformot sürgettek. Javaslatukat *Wagner Lilla*, az Egyesület vezetőségi tagja tolmácsolta, aki saját magának is szerepet szánt az új oktatás kialakításában. A géppel írt, kézzel javított és dátum megjelölés nélküli beadványt a VKM illetékes osztálya bírálta el, és a válaszban ugyanazt az ismert érvet hangoztatta: a javaslatok döntő többségét az új törvényi szabályozás már megoldotta, illetve meg fogja oldani, így a javaslat *ad acta* teendő.

MOL XIX-I-1-v- 1081-1947. (Magyar Országos Levéltár, Ortutay Gyula miniszteri levelezése, 1081/1947-es iktatószám.) A források eredeti, aláírás nélküli példányok.

Forrás

A Feminista Egyesület beadványa a Vallás- és Közoktatási Minisztériumhoz a nők oktatásának kiszélesítésére és átalakítására, valamint társadalomban betöltött szerepük kibővítésére

Miniszter Úr!

A Feministák egyesülete dr. Wagner Lilla előterjesztése kapcsán több ülésben foglalkozott azzal az átfogó jelentőségű kérdéssel, hogy a társadalomtudományi alapelemeknek, mint tantárgynak a leendő tanításában, az egyébként egyenlő tanítási vonalon túl szükségesnek látszik a tantervnek, ill. a tanmenetnek a leányiskolákban bizonyos mértékig való kiegészítése a nőnek a társadalomban elfoglalt sajátos helyzetére való tekintettel.

Gondolunk itt a lányok lelkének a fiúkéval eltérő tempójú stb. fejlődésére is, és elsősorban arra a figyelmen kívül nem hagyható tényre, hogy a múlt reakciós iskolai és házi nevelési rendszere ellenszenvvel viseltetett minden olyanirányú oktatás iránt, amely a nőknek politikai látókörét, társadalmi szemléletét kitérítésként alkalmas lett volna, ezzel szemben egyenest mindent elkövetett, hogy a női érdeklődést elvonja a közösségi problémáktól. Minthogy a nőknek helyzeti adottsága is rosszabb volt ezen a téren, minden oda vezetett, hogy még ma is, és mostani hazai viszonyaink közepette is, egészen megdöbbentő az a tájékozatlanság, és az érdeklődésnek az a veszedelmes hiánya, amely azután természetessé teszi, hogy a női tömegek, amelyek - s ez nem mellőzhető tény, - a reakció könnyen felhasználható elemeivé válhatnak. Ez elől a demokratikus fejlődés biztosítása érdekében szemet nem hunyhatunk.

Ezeknek a nehézségeknek az áthidalására javasoljuk a következőket:

1/ Miatán tény az, hogy a leányifjúság, ha figyelme az egyéni érdekek körét túl is lépi, még mindig megáll a kisebb csoportoknál, és azok formai érdekeinél, de egyfelől nem tudja az érdekeket sem átfogó szempontból nézni, másfelől pedig nem tud szélesebb körű közösséget vállalni, nem érdeklik eléggé a kézzelfogható érdeken túli közösségi problémák, ezért a nevelés során az eddiginél sokkal nagyobb súlyt kell helyezni a közösségi gondolat kifejlesztésének arra az irányára, amely összefüggésbe tudja hozni a távolabb eső és nagyobb közösségek létfontosságú kérdéseit az illető saját érdeklődéseivel.

2/ Miután a régi iskolai és házi nevelés a család fontosságát a közösség és egyén életében túlságosan elszentimentalizálta, rá kell mutatni azokra az összefüggésekre, amelyek a család és a nagy közösségi érdekek közt fennállnak, és hogy nem közösségi érdek a család Molochként való tisztelete. A családnak ugyanúgy kell szolgálnia a nő érdekeit, mint a nőnek a családot, hogy az harmonikus legyen és a közösségben is helyt álljon.

3/ Miután köztudomású tény, hogy a nők rovására fennálló számarány - különbség - sok nőnek lehetetlenné teszi az önálló családalapítást, nem szabad engedni, hogy a nevelés egyoldalúan csak a családon belüli élet célját húzza alá, mint egyetlen női életcél és boldogulási lehetőséget. A nevelésnek kell lehetővé tenni, hogy nagyobb lelki sérelem és keserű lemondás nélkül tudjon beilleszkedni a közösségbe az a nő is, aki nem juthat abba a helyzetbe, hogy önálló családot alapítson. Nemcsak az ilyen nő ösztönösen meglévő családi érzéseit kell a közösség számára gyümölcsözőtethetővé tenni, de a nevelésnek arról is kell gondoskodni, hogy ezt mesterséges önfeláldozások stb. révén ne legyen kénytelen lelkileg megsínyleni, és az benne alsóbbrendűségi vagy mazochisztikus érzéseket ne tenyesszen ki.

4/ Miután a nőben hosszú évszázadok, sőt évezredek nevelési büneinél fogva túlméretezett a magakelletés, a szépségnek és simulékonyágnak mindenek fölé helyezése, amely a nők közötti, bár nem ok nélküli, de feltétlen céltalan nemi rivalizálásnak közösségellenes vonását fejleszti ki, a nevelésnek kell oda hatni, hogy ezek a maguk túlzottságában közösségellenes vonások a helyes korlátok közé szoríttassanak, és a rivalizálás átalakuljon szociális érdekű versengéssé, és azoknak a tulajdonságoknak a kifejlésztésévé, amelyek a közösség szempontjából is értékesek.

5/ Miután a múlt reakciós nevelése a leánygyermeket céltudatosan oda irányította, hogy jövőbeli biztosításának egyedüli alapját a férjben lássa, a nevelésnek rá kell mutatnia arra, hogy a nő életcélja a közösségben való részvételre irányulva a házasságban is több ennél, s ezáltal is a függetlenségi érzés jözon megerősítését, továbbá azt érje el, hogy az egyenjogúságnak ebből fakadó tudata révén a leányifjúságból kivesszen az a az infantilis hajlam, amely mintegy felnőtte való nem tudva, állandóan azt keresi, hogy valaki eltartsa őt, s maga helyett gondját viselje. Ennek leépítése kevesebb boldogtalan házasság, kevesebb a közösség számára káros család és kevesebb női családottság lesz a jövőben, ami végeredményben szintén csak a társadalomellenességre hangolt, és így azzal kevesebb tudatalatti sértődöttség fog a közösséggel szemben káros hatást gyakoroltatni, amely a nő igazságosnak vélt eltartottsági vágyait nem tudja kellően méltányolni és kielégíteni.

6/ Miután az anyai érzést a múlt jobbadára csak arra használta fel, hogy a gyermek testi tisztántartására és az otthon külső csinosására foglalja le a nő érdeklődését anyában és leánygyermekben egyaránt, a mai leánygyermek már rá kell nevelni arra, hogy az anyja nevelési feladata lelkileg legalább annyira fontos, s az anyja e téren nem mondhat le irányító szerepéről, se lelki kényelemszeretete, se engedékenységére könnyű úrügyénél fogva. A nő lelkébe bele kell vésődni annak az önérzetes tudatnak, hogy az anyja az első faktora a közösségi érzésre való nevelésnek, mind a fiatal nemzedék, mind az egész család szempontjából.

7/ Miután a nőnek a családon belül többé-kevésbé erőszakosan kiépített szerepe a tudatos és mesterségesen doppingolt áldozatvállaláson alapul, az új nevelési rendszernek arra kell törekednie, hogy a nő, akár feleség és anya, akár mint a nagyobb közösség tagja ne legyen kénytelen - a lelki kényszer, sugalmazás alapján sem - nagyobb részt vállalni a felelőségekből és kötelességekből, a jogok és méltányos kiméletei igényei rovására, mint amennyi azoknak megfelel, és mint ami minden embert egyformán kötelez.

Ennek alapján a megfelelő tankönyvben a következő gondolatmenetet látnók a tanerők számára kihangsúlyozandónak:

8/ Miután a nő a múltban céltudatosan kisebbrendűségi érzésre nevelődött a másik nemmel szemben, amely azzal, hogy egyedül vállalta a közéletben való szereplést, és a közélet előnyei mellett annak terheit is (pl. katonáskodás, fokozott politikai felelősség), megóvta ugyan a „gyöngéd női lelket” az utóbbinak esetleges közvetlen kellemetlenségeitől, ha a közvetettektől nem is, és mindezt csak azért, hogy ugyanakkor egy csekély kiváltságos rétegtől eltekintve agyonterhelje a munkában - a nőnek nem is állott módjában a maga adottságait a közösség érdekében érvényesíteni. Miután azonban, nem utolsósorban annak következtében, hogy a technikai fejlődés során a hadviselés totálissá vált, s a férjheroizmus nimbusza erősen lecsökkent, nyilvánvalóvá vált, hogy a nőt nem lehet többé méltánytalan és most már mindenképpen előnytelen helyzetben meghagyni, sőt, hogy a köz, így a háború és béke eldöntése kérdésében is, a nő már nem csak közvetve és közvetlenül is ugyanolyan érdekelt, tehát ugyanolyan jogosult fél, mint a férfi - szükségessé vált, hogy ennek a tudatosítása a nőnevelésben is szerephez jusson. A nevelésnek kell lehetővé tenni, hogy a háború megelőzése és a béke biztosítása szempontjából a női lélek a maga természetes irányát követhesse, és ne ferdüljön el a háborús pszichózis kiszolgálójává. Itt a nő szerepe a nevelésben és a családon keresztül is döntő lehet.

9/ Az 1-8 [pont] alatti szempontjainak érvényesítése a nevelésben, és általában a nő lelki érettsége kialakításának oda is kell irányulnia, hogy tényezőnek érezze magát egyénként és tömegekben is, vagyis hogy közösségi öntudat fejlődjék ki benne. Meg kell tanítani, hogy ezt csak akkor érheti el, ha a közösségi életben való tevékeny részvételt, világosabban: magát a politikában és a pártéletben való szerepet ne tekintse se mellékes, se kényszeredett ottlétnek, se többé - kevésbé jól vagy rosszul sikerült szórakozásnak - és különösen ne érezze ott magát feleslegesnek, ne állítsa be magát eleve a másodrangú vagy passzív résztvevő szerepébe, ne féljen véleményt nyilvánítani, ne tartson attól, hogy lemosolyogják, de fordítva ugyanúgy ne várja el, hogy ott női voltával keltsen feltűnést és érjen el sikereket. Röviden: tanulja meg szétválasztani a különböző dolgokat. Általában ne akarja, hogy a nemiség másol is érvényesüljön, mint ahol annak helye van, de ne is érezze a nemiséget gátló körülménynek emberi volta kifejlésztésében.

Amennyiben a miniszter úr osztja a mi felfogásunkat, és javaslatunk lényegét helyesli, úgy kérjük a következőknek a tanmenetbe való beillesztését:

A/ Leányok számára:

a/ a társadalomtudomány elemeit magába foglaló tankönyvnek néhány oldalnyi kibővítését ezeknek a gondolatoknak vezérfonala kapcsán;

b/ a közélet fő problémáinak a nő szempontjából és érdekeiből való külön ismertetését, különös tekintettel a békének, mint elsőrendűen női érdeknek az ismertetésével;

c/ az életpályák (ezen belül a speciális nőinek ismert életpályák) tüzetes ismertetését, nemcsak egy majdani higgadt és előnyös pályaválasztás céljából, de abból a szempontból is, hogy mit jelent a nő, s mit jelentenek a női életpályák a közösség szempontjából.

B/ Mindkét nembeli ifjúság számára: az összes számba jöhető dolgozó foglalkozások (élethivatások) kellő megismertetését - akár ugyancsak a társadalomtudományi alapismeretek tantárgyának körén belül, akár az esetleg bevezetendő fakultatív vallásoktatás laikus tagozatában, mint morális célokra vezető erkölcsi követelményt állítva be a tanuló lelkületébe, hogy a maga, de a közösség érdekében is tanulja megbecsülni a más emberek - a felebarát - munkájának a fontosságát és megértés célját szolgálna.

C/ Fiúk számára: a B/ ponton belüliek kiegészítését abból a szempontból, hogy a fiúgyermek ismerje meg a női munka társadalmi fontosságát, értékét és tiszteletreméltóságát is.

Kiváló tisztelettel:

Feministák Egyesülete

Wagner Lilla mellékléként csatolt javaslata saját részvételére az új oktatáspolitikai kialakításában

Véleményem szerint a következőkben tudnék a magyar kultúrpolitika és az átnevelés kérdésében megfelelő munkásságot kifejteni:

1/a Az általános iskola utolsó osztályában egy olyan tantárgynak a kidolgozása, vagy a szociológiai alapismeretek tanításán belül annak egy oly irányú kiegészítése, amely az összes számba jöhető dolgozó foglalkozások (élethivatások) kellő megismertetését foglalja magában, abból az átfogó szempontból, hogy a tanuló ne csak saját érdekében ismerhesse meg (pályaválasztás céljából) az életpályákat, de a közösség érdekében is meg tudja becsülni a más emberek munkájának fontosságát, ami a társadalmi béke és megértés szempontjából fontos. A fakultatív vallásoktatás bevezetése esetén éppen azért ugyanide, mint morális célokra vezető erkölcsi követelmény volna beilleszthető.

b/ Egy ilyen irányú tankönyv szerkesztése.

2/ A meglévő és elkészítendő tankönyveknek felülbírálása abból a szempontból, hogy a leánynevelés szempontjából nem hiányosak-e.

3/ A kulturális tényezők (tanárok, lelkészek, tiszték stb.) átképzésének pszichológiai alapokra való helyezése, illetve ennek előkészítése a külföldi stb. ily irányú tudományos és tapasztalati anyag figyelembevételével.

4/ A film, színház, rádió és irodalom termékeinek állandó kritikai és módszeres felülvizsgálata abból a szempontból, hogy melyek azok, amelyek általános kultúrpolitikai szempontból akár politikai, akár nemzetközi vonalon gyümölcsözőtethetők.

5/ Részben a volt külügyminisztérium elpusztult könyvtárának a pótlására is, de egy speciálisan nemzetközi vonatkozásban szükséges olyan reprezentatív könyvtár felállítására, amely esetleg a megfelelő anyag ideiglenes kölcsönkérése mellett is magába foglalná mindazokat a munkákat, beleértve a film és lemezanyagot, amelyek a kultúránknak és az értékeinknek a külfölddel való megismertetése szempontjából fontosak, vagyis azokat a műveket, amelyeket bármilyen nyelven vagy

a külföldiek írtak Magyarországról, vagy külföldi nyelvre lefordított s a magyarságra lényeges műveket, továbbá, amelyek a magyar és más nemzetek kulturális kölcsönhatásaival foglalkoznak.

Semmi esetre sem tartanám magamat alkalmasnak a következőkre:

1/ A nőneveléssel kapcsolatos gyakorlati kérdések kivitelezése.

2/ Ifjúsági könyvtárakkal kapcsolatos ügyek.

3/ Szociálpolitikai - nevelésügyi részletkérdések intézése.

A VKM III., Nevelési ügyosztályának véleményes feljegyzése a beadványról

A III. ü.o. jelentése:

A Feministák Egyesülete beadványának alap gondolata az a szándék, hogy a nőknek a társadalomban elfoglalt sajátos helyzetére való tekintettel a leányiskolákban a tanterv, illetve a tanmenet bizonyos mértékben kiegészítették, és ennek nyomán a társadalomtudomány alapelemeit magába foglaló tankönyv néhány oldallal kibővülve ismeresse a közélet fő problémáit, a speciálisan női életpályákat és a dolgozó foglalkozásokat. Ez helyes a jövőre nézve. A régi könyveknél nem megoldható.

Ügyosztályunk véleménye szerint valóban minden módot meg kell találnunk, hogy a nők politikai látókörét, társadalmi szemléletét kitágítsuk, és rávezzük őket a közösségi problémákra. Úgy véljük azonban, hogy a beadványba olyan elgondolások is belesúsztak, amelyek már ma is, de az általános demokratizálódással feltétlenül rövidesen túlhaladottak lesznek. Gondolunk itt elsősorban a speciálisan női életpályák kihangsúlyozására. Véleményünk szerint öntudatoságra, önállóságra kell nevelni a nőket, de ezt semmiképpen sem érjük el azzal, ha szüntelen a nők izoláltan jelentős szerepét hangsúlyozzuk ki. A jövőben a speciálisan női életpályák a minimálisra fognak redukálódni.

Túlzottnak találjuk a beadványnak a családi életre vonatkozó megállapításait is. Felfogásunk szerint a demokrácia elsőrendű érdeke az egészséges családi élet kialakítása, és a család és a közösség érdekeinek kellő értékelése és megbecsülése.

Nagyon helyesnek tartjuk azt a szándékot, hogy a dolgozó foglalkozások megismertetésével ráneveljük a nőket egymás megértésére és megismerésére, és arra, hogy a különbségek a másfajta életforma választásának következményei. Ennek a feladatnak megvalósítására igen eredményesnek találjuk az iskolán kívüli lehetőségeket is. (A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége ez irányú munkája is jelentős sikereket mutathat fel.)

Amennyiben Miniszter Úr ez ügyben további intézkedéseket kíván, az ügyiratot áttesszük az Országos Köznevelési Tanácshoz. Ebben az esetben kérjük, hogy a beadványt ügyosztályunkra visszajuttatni szíveskedjék.

Budapest, 1947. április 17-én.

A Nevelési ügyosztály egyik vezetőjének kézírásos, dátum és aláírás nélküli megjegyzése a beadvány előadójának jelentéséhez

A mellékelt jelentést ügyosztályom nőnevelési szakértője írta, osztom véleményét.

Wagner Lillát az Országos Köznevelési Tanács tankönyvbírálatokra kérheti fel, bevonhatja tárgyalásaiba. Tankönyvírásra nem látszik alkalmasnak, esetleg tantervi útmutatásoknál lehet használni. -

Meg kell jegyezni, hogy átképző tanfolyamok hallgatói általában nem lelkesedtek előadásaiért - túl száraznak és doktrinérnek találták.

A III. ügyosztályon a nőnevelési kérdések jó kézben vannak (Kenyeresné), így Wagner Lilla esetleges foglalkoztatásáról, (ha csak Miniszter Úr kifejezetten nem kívánja) nem tartom érdemesnek további javaslatot tenni.

Címkék:

[egyesület](#) ^[2]

[MNDSZ](#) ^[3]

[feministák](#) ^[4]

Kiadás: 6. évfolyam (2006) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/a_feminista_egyesulet_beadvanya_ortutay_gyula_miniszterhez.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/a_feminista_egyesulet_beadvanya_ortutay_gyula_miniszterhez.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/egyesulet>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mndsz>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/feministak>